

RADOVAN PAVLOVSZKI

VLADA UROSEVIC S

Radovan Pavlovszki a csillogó, élénk színezésű képek iránti fogékony-ságot, azok kiforgatásának és merész szembeállításának gyermeki hajla-mát, a tágas földi térségek, az egymásra rétegződő évszázadok iránti rajongást vitte be a macedón költészetbe. Az ő megjelenésével ez a köl-tészet egyszerre megtelt a hegyi rétek, érett gyümölcsök, nyári esők, szikkadó földek és tavaszi zivatarok illatával. Seregestől vonultatja fel eposzi hősök vértjének csillogásával, évszakok szeszélyeivel, vörös kaka-sok viadalával, útonállókkal és szerelmesekkel, virágokkal és fegyverek-kel ékes verssorait. Felizzott az éjjéli varázslatok parazsa, szétterpesz-kedett az Aszály félelmetes birodalma, felmorajlott az Özönvíz sötét áradata. Egy falu, melynek nevét eddig még a vidéki sajtó sem sze-repeltette, hirtelen egy kibogozhatatlanul összetett költői világ közép-pontjává lett. Ez a falu, ez a ma már ismert Zselezna Reka, ott valahol — mint Milosav Mirković mondta — „Kicsevo és a Földközi-tenger között”, utak torkolatává vált, melyeken középkori lovagok poroszkál-tak, évszakok keresztezték egymást, szelek és éghajlatok találkoztak, vándorcsapatok és hódító hadjáratok akaszkodtak össze, messzi tenge-rek és letűnt idők hatásterülete érintkezett.

Ilyen volt első verseskönyve, az *Aszály, nász és vándorutak*: erjedés és forrongás, keveredés és kölcsönhatás; jelen volt itt egyazon időben és egyazon térben Macedónia minden kora és minden tája. Nemcsak az ősszláv pogányság és a középkor férfias nyersége jelenik meg itt, nem csupán a népi díszítőelemek, az ősi jelképek színei és alakjai mosódnak itt egygő; ha hiányoznak is a korszerű, urbánus életérzés rekvizitumai, ez az érzés kétségbevonhatatlan erővel tör elő a múlt pillanatait és ké-peit átérző szenzibilitásban. Semmi sem kötődik itt véglegesen a mö-göttünk lévő századokhoz: belőlük merítve bizonyos elemeket, Pavlovsz-ki csupán rámutat a múlt jelenlétére a jelenben, de sohasem adja át magát teljesen egyiknek sem, mintha költői időszámításának az önálló-ságát őrizné, amely kizárólag az ő költői területeinek a sajátja. Hadak járnak e területeket, és hódítók vernek rajtuk sátrat, de ez a Crni Ara-pin (a szerb hősmondák Fekete Szerecsenje), aki ibolyaszálakban hajtja be az adót, hódítóként is éppen úgy viselkedik, mint egy hetvenkedő falusi csibész; a gyermekkor paraszti édenkertje és a nemzeti szimbólika egy egyedülálló mitológiává olvad össze. A szláv legendák méhei, az illír hiedelmek fekete kígyói, a peccsalbár vándorok leegyszerűsített vi-

lágképe és a falusi kuruzslók gyógyfüveinek szótára, az eposzok fekete fejű lovai és a gimnáziumi tankönyvek képletei — mind-mind egyetlen gyönyörű káoszban kavarog, amelyben mégis megmutatkoznak a harmónia és egy magasabb fokú rend sajátos törvényei. És mint ahogyan elkövetkező verseiben egyazon meghittségben fordul a faluja fölött emelkedő, a mondai Obleon nevet viselő kősziklához és Peleonhoz, az Iliász mítikus hőiséhez, első könyvében, gyermekkori szerelméről, Majjáról énekelve ugyanúgy helyezi e vegetáció gazdagságának dicsérete mellé — minden tévovázás nélkül — Szamuilo cár harcias nevét. Ebben a csapongásban nemegyszer villannak fel a különművéség éles határvonalai, a költőnek mégis sikerült megtartania az egységet, az egész keretében. Ezek az erőteljes képek, miközben egymásnak ütközve a tiszta költészet szikráit pattintják elő, meglepetéseikkel, változatosságukkal megmutatni hivatottak mindazokat a tereket és idöket, melyeket bebarangol a költő kíváncsi szelleme. A költő belső feszültségének ereje és hőfoka tartja őket kohézióban. A képek végtelen tarkasága adja meg végül is Pavlovszki költészetének egységes hangnemét, végső fokon tehát a közöttük felcsapó ellentétek teremtik meg a verssorok egységét.

Kezdetben voltak olyan kísérletek, hogy ezt a költőt kizárólag mint gyerekes alkímistát mutassák be, aki furcsa, szikrázó képeket halmoz egymás mellé. S közben elkerülte figyelmüket mindaz, amit játékos felületük mögött rejtegetnek ezek a képek: a sors ítéletei előtti ámulat, melyek bizonyos, látszatra ártatlan képekből és jelekből ütköznek ki és a játékba, mint a világteremtés ősi példájába való belefeledkezés iránti rajongás.

Költőnk verseiben minden ragyog a szépségtől és a tavaszi nedvektől, még a baj is, még a halál is. A rablógyilkosok is, a hódítók is tarka virárgöntöst hordanak: ők is — maga a szépség, valami végzetes, fekete szépség, teli veszedelemmel, egyszersmind csábítással. A hegycsúcsok csillagos kertjei és az ég baljós madarai kölcsönösen kiegészítik egymást: a világ szépségei és színei mögött mindenütt, minden pillanatban ott áll a rossz, még teljesebbé s ezáltal még szebbé formálva a világot. Lényegében a rossz sötét erőinek jelenléte csak kiemeli ennek a csillagos világnak a szépségét, s ezt egyetlen heves és bővérű pillanattá sűríti össze. Az aszálynak itt kegyetlen szépsége van, a násznak pedig véres, délszaki drámája.

Az aszály, nász és vándorutak tájairól Pavlovszki egy sorsszerű elrendeltetéssel és költői determináltsággal kijelölt úton eljutott a Korabija hegyvidék csúcsaira, ahonnan széles kilátás nyílik a tenger és távoli földrészek térségei fölé. Jóllehet, költőnk második könyve, a *Korabija*, ott hordozza címében a szülőföld, a Zselezna Reka fölé emelkedő Korab-hegység nevét is, ebben a könyvben már, a hatalmas hegység-hajó víziója nyomán — amely időn és téren át úszik addig a pontig, ahol az eddig egymásra nem talált távolságok végre találkoznak és fölismerik egymást —, megnyílnak az utak az Univerzum, a végtelen felé. A költő szeme még káprázik a délvidéki tavak éjszakáinak csillagporától, a Zselezna Reka körötti hegyek erdeinek nyári harmatától, de látja már a szülőföld pótolhatatlan magva körül megnyíló térségeket. E könyvének egyik verse a *Hajózható világ* címet viseli, egy másik pedig ezekkel a sorokkal kezdődik:

A szülőföld magjában minden mérföldjével
hajóként emelkedik
alámerülő s bőgő állatok szarvára lehorgonyozva

Minden mozog itt és úszik, az időben és térben kutatva kapcsolatait és hasonlóságait. Talpán még a homi táj porával, a költő messzire indult, új területek, új világok felé.

A Korabija új témákat hozott Pavlovszki költészetébe. A költő odahagyta a meghitt gyermekkori tájat, és ámultan áll a világ végtelenje előtt. Ez az út megérlelte a tudatot, hogy nincs visszatérés az egykori összhang már távoli világába: s ebben a pillanatban született meg könyve számára a számkivetettség témája. A költő és a világ ellentéte, a világ és a költészet ellentéte — ez az a pont, ahol a költő kételyei és kérdései találkoznak, és ez az a pont, ahonnan útkeresésre indul a költő. A valamikori harmónia, amely a gyermekkor rusztikus tájaiban jelen volt, most felbomlott: egy sötét hangszín jelentkezik, amelynek nincs fedezete a ragyogó képekben; egy keserű felismerés van kialakulóban, amely felülkerekedik a világ szépségein. Az egyetlen vigaszt a világgal való azonosulás nyújtja a költőnek, a távoli jelenségekkel és tárgyakkal való hasonlatosságok föllelése; a költő „a tér gyöngéd kagylójába” vonul, s a bolyongást fogadja el saját természetes állapotának.

Ahogy a tenger a költő is
a tér utasa

— mondja a Korabija tizenegy hosszú poémájának egyikében. A szülőföld és a gyermekkor magva virágot hozott, szirmai felnyíltak: a költő kilépett a világba, és választania kell — elfogadja-e azt vagy sem.

Költőnknek még nem sikerült megoldania minden problémát, amit a világgal történt találkozása felvetett. Versei hosszúra nyúlnak, kissé talán zavarosak, helyenként ellentmondásosak. Nem találjuk a korábbi versek befejezettségét, lekerekítettségét, a kérdések azonban élesebben, mélyebben, drámaiban szökkennek fel. Mégis, egy valami változatlanul megmaradt: a közlés hőfoka, mely — akár a korábbiakat is — átforsóítja e sorokat, egy mindig szenvedélyes, mindig lelkesedni tudó, mindig nyugtalan költőt mutat.

Torok Csaba fordítása